

Разузнавачката заедница во креирање на националната безбедносна и надворешна политика

Со секоја промена на владите, новите лидери и креатори на политиките во современите демократии, честопати ја преземаат власта знаејќи малку за безбедносно – разузнавачките агенции и служби кои ја сочинуваат разузнавачката заедница. Во многу краток период ќе заклучат дека во водењето на државата, во голема мера мора да се потпрат на стручните безбедносни анализи, уникатни техники, методи и технологии кои се користат во модерното разузнавање. Која е мисијата на разузнавачката заедница во една современа демократија? Примарна мисија на разузнавачката заедница е на државните лидери да им обезбеди ефективни и навремени информации за глобални, регионални и национални безбедносни прашања – информации кои ќе им помогнат на лидерите да донесат правилни одлуки за да ги постигнат своите внатрешни и надворешни политички цели.

Главниот консумент на разузнавачките информациите се претседателите на државите, премиерите или лица кои можат да овластат за извршување на тајна разузнавачка акција. Услугата која што се добива од разузнавачката заедница може да биде од непроценлива вредност. Таа може да обезбеди информација за рано предупредување за одредена закана која е во почетна фаза, нејзино идентификување и попречување пред истата да се материјализира. Исто така одредени информации можат дискретно да влијаат на одредени случувања во странство. Меѓутоа, за да се постигне максимална ефикасност помеѓу корисникот на разузнавачки информации и разузнавачката заедница, потребно е меѓусебно разбирање и доверба. Најчесто за разузнавачката заедница се има претстава дека е креатор на политика, што е погрешно. Разузнавањето треба да е потчинето на политиката. Секоја нова влада има одредена цел за која се залага да се постигне, развива политики и приоритети, за потоа да ги распореди ресурсите на разузнавачката заедница врз основа на тие приоритети.

Разузнавачката заедница не смее да функционира во вакуум простор. Мора да се прецизира што се бара од неа и што е од највисок приоритет во извршувањето на задачите. Потребни и се континуирани ангажирања и анализи – нејзино мислење, бидејќи со текот на времето некои прашања ќе добијат на важност, а некои ќе изгубат. Без редовно координирање и давање насоки, разузнавачката заедница ќе мора да импровизира и да изнајде начин да воспостави баланс за одредени побарувања. Секако, ќе стори се што е во нејзина моќ за самостојно да одговори соодветно на одредени промени при решавање на одредени проблеми, а високите креатори на политиките тоа нема да го забележат се додека не настане криза поради недостатоци при собирањето на разузнавачки информации.

Разузнавачката заедница треба да има редовна и блиска соработка со сите релевантни субјекти одговорни за националната безбедност, како претседатели, премиери, министри и советници за национална безбедност. Доколку разузнавачката заедница, како производител на разузнавачки информации не го знае статусот на одредени тековни преговори и операции, тогаш може да се случи нивниот разузнавачки производ да не одговара за потребите на потрошувачите и да биде отфрлен како ирелевантен. Исто така предупредувачка информација која ќе стигне доцна е пример за одреден проблем во разузнавањето. Со цел остварување на највисоки резултати во услови на кризна состојба а кога очекувањата се најголеми, потребно е претходно во мирновременски услови да се воспостават добри лични односи и редовни брифинзи. Тоа е од причина што во услови на криза нема време за подготовки и обука и потребно е максимално брзо да се искористат

разузнавачките вештини. Во исто време, разузнавачите мора да бидат внимателни да не навлезат во политички дебати, а кога од нив би се побарало мислење, треба да одбијат да го дадат бидејќи обуката која ја поминале и разузнавачката култура укажува дека тоа не е нивна надлежност, бидејќи тие не креираат политика. Политичките системи во современите демократии побаруваат новите лидери да ја искажат својата целосна доверба во разузнавачката заедница која лојално им служела на нивните претходници. Меѓутоа, и покрај почетниот висок степен на недоверба, припадниците на разузнавачката заедница и понатаму се лојални, доверливи и спремни да и служат на државата, онака како што се обучени, ги презентираат своите анализи без лична или политичка пристрасност.

Со преземање на власта, новите лидери потребно е да имаат реални очекувања од разузнавачката заедница односно за тоа до каде се нивните можности. Тие не треба да очекуваат дека разузнавачката заедница треба да ја предвиди иднината. Разузнавачите ги презентираат информациите со кој располагаат, вршат процена на можните непредвидени ситуации и предупредуваат за можните опасности, но не се обидуваат да ги предвидат резултатите. Разузнавачките служби ги проучуваат силните страни, слабостите и тенденциите на одреден субјект кој е од интерес. Тие собираат податоци и што поверодостоен увид во активностите на субјектот кој е од интерес. Со сите тие информации кои што ги има на располагање, власта или корисникот на информациите треба да одлучи како да го распореди и употреби тимот кој го има на располагање со сите негови капацитети. Целта на разузнавањето е да му помогне на лидерот да ја оствари целта, но не треба да се очекува прецизно да го предвиди конечниот резултат пред да се заврши одредена операција.

Креаторите на политиката, мора да разберат дека разузнавањето функционира во свет на неизвесна и променлива реалност. Познатиот воен теоретичар и Пруски генерал Карл вон Клаузевиц (1780 – 1831) забележал дека „многу разузнавачки извештаи во војна се контрадикторни, уште повеќе се и лажни, а повеќето од нив се и несигурни“, што и во денешни услови е точно. Настаните од 11 Септември и сите извршени терористички напади до денес го докажаа тоа. Меѓутоа, без разлика колку се лажни или делумно точни, не значи дека се осудени на неуспех. Разузнавачите во текот на својата работа се принудени да се справуваат со делумни или нецелосни информации, бидејќи постојат извори кои доставуваат неточни информации за кои веруваат дека се точни или пак извори кои намерно се обидуваат да пласираат неточни информации. Но, колку повеќе се собираат разузнавачки податоци, аналитичарите можат да извршат селекција и да направат одредени промени во дадената ситуација. Во случај да се констатира грешка при водење на одредена операција, потребно е професионално и реално да се детектира што тргнало погрешно и притоа да се преземат соодветни мерки со цел да се осигура дека во иднина нема да се повторат истите грешки. Вистинските професионалци мора да ги признаат, анализираат и отстранат воочените недостатоци во работата.

За да стекнат предност пред својот „непријател“, разузнавачите мора да преземат и одреден ризик. Тие мора да се соочат со одредени опасности и да надминат разни препреки само за да соберат во некој случај мали, но критични делови од одредена информација. Како корисници на разузнавачките информации, креаторите на политиките треба да си го постават прашањето „Колку ризик сме спремни да преземеме?“. Откривањето на одредена тајна операција може да биде со фатални последици по разузнавачот или во најмала рака да предизвика непријателство и одмазда.

Тајните операции секогаш изгледаат привлечни и „лесно“ решение за одредена криза. Разузнавачката заедница има моќ, во одредени сложени ситуации да ги брани националните интереси, таму каде што дипломатијата не функционира. Кај моќните разузнавачки служби тајната операција може да има опсег од одредени пропагандни делувања па се до изведување на паравоени операции и државен удар. Меѓутоа, тајните операции се проследени и со ризици: изложеност на службата и можност за нејзино откривање, неуспех при изведување на операцијата и негативен контра ефект и последици од неуспешната операција. Креаторите на политиките, пред да одлучат да одобрат тајна операција, потребно е целосно да го разберат ризикот и степенот на потенцијалните негативни последици кои можат да бидат предизвикани со одредена тајна активност. Меѓутоа, користејќи ја разумно, разузнавачката заедница може да биде моќен инструмент во креирање на надворешната политика.

Во современите демократиите, извршната, законодавната и судската власт врши надзор над разузнавачките служби и нивните активности. Секој елемент има своја специфична улога на контролор, преку механизми кои овозможуваат надзор и отчетност, неопходно извршени во едно класифицирано опкружување. Во рамките на овој пакет на надзор на разузнавачките служби, извршната власт е клучен фактор. Колку извршната власт поодлучно ја извршува својата контролна улога, толку помала е веројатноста за појава на проблеми при законодавниот и судскиот надзор. Извршната власт е одговорна за правилна ревизија и контрола на разузнавачките служби, со што се создава основа за транспарентност и парламентарна контрола. Една од главните задачи на надзорот е да се потврди дека разузнавачките служби функционираат правилно: односно дека ги поставуваат вистинските прашања од интерес на националната безбедност, ги собираат вистинските информации и одговараат на потребите на донесувачите на одлуките. Попрецизно, надзорот врз разузнавачките служби мора да ги идентификува слабите страни и неуспесите на разузнавањето и да преземе мерки за да ги спречи во иднина. Разузнавачките служби не се над законот, секоја сегмент во работењето мора да биде предвиден со закон. Ако не постојат мерки за спроведување на одговорноста, нема демократија. Според владеењето на правото, делокругот и активностите на разузнавачките служби не смеат да се прошират надвор од законските рамки, неопходни за заштита на демократскиот и уставен поредок. Уставниот поредок вклучува основни слободи и права и ефективни мерки за заштита на тие права од било какво прекршување. Ниту една разузнавачка служба не може самоволно да ги загрози тие права и слободи. Но доколку го стори тоа, таа се заканува на уставниот поредок, наместо да го заштити. Конкретно, при преземање на мерки за прибирање на разузнавачки информации, истите треба да се спроведат на начин кој ќе ги зачува и ги почитува утврдените концепти на приватноста, граѓанските слободи и права. Ова е клучното место каде што е најпотребен надзор. Судскиот надзор треба да ги утврди границите со цел да се постигне соодветна рамнотежа помеѓу заштитата на индивидуалните права и стекнувањето на суштинските информации. Овие постапки треба да ги штитат уставните права и приватноста, притоа да овозможат информациите да се соберат без да предизвикаат несакани последици, а употребата на информациите да се ограничи исклучиво за владини законски цели.

Разузнавањето представува собирање, обработка и дисеминација на информации во согласност со потребите на државното раководство. Креирањето политики и донесување одлуки бараат соодветни информации и веродостојни анализи. Само ако креаторите на политиката и донесувачите на одлуки се доволно информирани за одредени состојби и можни случувања, од нив

може да се очекува да дадат ефективни разумни заклучоци во областите на внатрешна и надворешна безбедност, одбраната и надворешни односи.

Меѓутоа, за да може успешно да одговорот на актуелните и идните предизвици, разузнавачките професионалци мора постојано да иновираат и да ги подобруваат своите способности. Постојано треба да се подобрува организацијата и модернизацијата на разузнавачката заедница, а позитивните промени треба да бидат прифатени. И да не заборавиме, припадниците на разузнавачките служби во современите општества, преку нивниот професионализам и пожртвуваност претставуваат бедем на демократијата.

Д-р Ненад Танески